

Тернопіль: ТНЕУ, 2016. — 388 с.

4. Monastyrskyi G. Municipalization as a new paradigm of local economic development: world and national tendencies / G. Monastyrskyi // Local self-government in local development: Ukrainian and Polish experience: monograph / ed. Lech Jańczuk. — Lublin: Wydawnictwo KUL, 2014. — P. 57-77.

Світлана ОНИЩУК

Міжрегіональне управління Нацдержслужби в Чернівецькій,
Івано-Франківській та Тернопільській областях, Україна

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В СФЕРІ ДЕРЖАВНО-КОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Виклики сучасності вимагають нового підходу до розвитку державно-церковних відносин. Необхідно сформувані та законодавчо закріпити партнерську модель державно-церковних відносин, нові гнучкі структури та методи розв'язання суспільних проблем, що виникають внаслідок духовної кризи. Очевидно також і те, що основна маса суспільних і державних проблем виникає з причини зростання духовного вакууму.

Україна активно інтегрується у світове співтовариство розширюючи як офіційні політичні та культурні зв'язки, так і приватні контакти громадян. Для українського законодавства корисно вивчення й осмислення закордонного досвіду реалізації прав людини на свободу совісті. Тому доцільний аналіз закордонних документів, що закріплюють принципи відносин держави й релігійних організацій, конкретних моделей даних взаємин в різних країнах світу.

Досвід закордонних країн досить великий, і його огляд потрібен як допоміжний матеріал при конструюванні нового українського закону. Адже, чинний Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» прийнятий ще в 1991 р. За цей час, відбулись суттєві зміни в суспільстві, які дали поштовх трансформаціям і в діяльності релігійних організацій, їх статусу в державі.

Згідно з Конституцією Італії всі громадяни мають однакову суспільну гідність і рівні перед законом без різниці статі, раси, мови, релігії, політичних переконань, особистого та соціального положення.

Держава і католицька церква незалежні та суверенні у сферах, що належить кожній з них. Їх відносини регулюються Латеранськими угодами. Всі релігійні конфесії в однаковій мірі рівні перед законом. Всі релігійні конфесії – інші, ніж католицизм, – самоорганізуються у відповідності зі своїми віруваннями за умови, що їх поведінка і дії не вступають у суперечність з італійським законодавством. Їх угоди з державою визначаються законом на основі угоди з органами, що представляють ці віросповідання [1, с. 111].

Згідно італійської Конституції, католицька церква має особливі відносини з державою (стаття 7) і Святим Престолом укладено конкордат (Закон від 25 березня 1985 р. № 121), в якому зафіксовані сфери взаємодії церкви і держави. В Італії всі релігійні організації поділяються на чотири групи: 1) визнані асоціації, які діють без статуту, мають право лише на місіонерську діяльність і не можуть укласти договори з державою; 2) визнані асоціації (статті 14-35 Цивільного кодексу), які підлягають значному нагляду з боку держави і не мають права на придбання власності без згоди держави; 3) групи з правовим статусом (стаття 2 Угоди 1992 р. про дружбу, торгівлю і судноплавство з США), які мають право набувати власність; 4) визнані релігії, які мають преференції у сфері співробітництва з органами державної влади, наприклад, у сфері освіти (Закон від 24 червня 1929 р. № 1159) [4, с. 82-83].

Є країни, в яких абсолютна державна підтримка однієї релігії закріплена на законодавчому рівні. Іслам має статус державної (офіційної) релігії в Алжирі, Афганістані, Бангладеші, Бахреїні, Брунеї, Єгипті, Індонезії, Йорданії, Іраку, Ірані, Ємені, Катарі, Коморських островах, Мавританії, Марокко, Мальдіви, Марокко, ОАЕ, Омані, Пакистані, Саудівській Аравії, Сомалі, Судані, Тунісі.

Католицизм має статус державної (офіційної релігії у Ватикані, Домініканській Республіці, Коста-Ріці, Ліхтенштейні, Мальта, Монако, Сальвадор, Сан-Марино. Буддизм має статус державної (офіційної) релігії в Бутані, Лаосі, Камбоджі й Таїланді. Конституція Таїланду обумовлює, що король повинен бути буддистом і одночасно опікуном усіх релігій. У Греції, відповідно до статті 3 Конституції, православ'я визнається державною релігією. Прозелітизм заборонено (пункт 2 статті 13 Конституції). Інші релігійні організації, згідно з Законом «Про статус інших церков» 1939 р., можуть реєструватися, якщо не містять таємних догм і культової практики [4, с. 78-79].

Конституція Грузії вводить статус так званої традиційної релігії. На цій підставі держава уклала договір з Православною апостольською церквою Грузії, надавши їй ряд преференцій (Конституційна угода між державою Грузія та автокефальною Православною апостольською церквою Грузії).

Згідно з ст. 19 Конституції Грузії, кожній людині гарантується свобода слова, думки, совісті, віросповідання та переконань; забороняється переслідування особи у зв'язку з використанням нею свободи слова, думок, совісті, віросповідання та переконань, а також примушування людини висловлювати свою думку з приводу цих свобод; забороняється обмеження перерахованих у цій статті свобод, якщо їх прояв не обмежує прав і свобод інших осіб [2, с. 266; 314].

Закону «Про свободу совісті та релігійні організації» в Грузії немає. Натомість існує Закон Грузії «Про захист прав і свобод національних меншин», який визначає умови реалізації конституційних гарантій, що відносяться до юрисдикції Грузії, регулює правові відносини між державою Грузії та національними меншинами, до яких належать громадяни Грузії етнічно не грузинських національностей, котрі постійно проживають в Грузії, особи, які не мають громадянства Грузії, і люди, котрі тимчасово проживають у Грузії, також не грузинських національностей.

Закон Грузії «Про захист прав і свобод національних меншин» ґрунтується на принципах Рамкової конвенції Ради Європи, Декларації про права національних, релігійних і мовних меншин, Міжнародного пакту про громадянські й політичні права, а також документів інших міжнародних та регіональних організацій, що працюють у сфері захисту прав людини. Грузія зобов'язана забезпечити рівноправність національних меншин та етнічних грузинів, які проживають у цій державі, в усіх сферах соціального, економічного, культурного і політичного життя, свободу совісті та віросповідання [3, с. 145].

В Іспанії релігійні організації поділяються на декілька категорій:

1) визнані релігійні організації. До них відноситься католицька церква. Держава уклала з нею конкордат від 25 вересня 1976 р. № 230. Відносини Іспанії і Святого Престолу визнаються міжнародними відносинами. Статус католицької церкви визначається також Законом від 15 грудня 1979 р. № 300. Держава визнає церковні шлюби;

2) релігійні організації, «які, судячи зі сфери діяльності та за кількістю вірних, отримали явне вкорінення в Іспанії» (пункт 1 статті 7

Закону від 5 липня 1980 р. № 7/1980 «Про релігійну свободу»). До таких організацій належать ті, які уклали з державою договори про співпрацю – євангельський союз (Закон від 10 листопада 1992 р. № 24/1992), іудаїсти (Закон від 10 листопада 1992 р. № 25/1992) і мусульмани (Закон від 10 листопада 1992 р. № 26/1992);

3) релігійні меншини, що не уклали договори з державою;

4) нарешті, незареєстровані релігійні групи [3, с. 146]

У Нідерландах церква не є особливою організацією, а тільки юридичною особою цивільного права. Немає системи визнаних релігій. Держава не робить відмінностей між централізованими і нецентралізованими релігійними організаціями, не надаючи, таким чином, особливих преференцій окремим релігійним організаціям при здійсненні благодійної діяльності. При цьому Нідерланди уклали спеціальний договір з католицькою церквою.

У Сполучених Штатах Америки, згідно з Першою поправкою до Конституції, заборонена державна підтримка будь-якої релігії. Тим не менш, в конституціях Пенсільванії, Нью Гемпшира, Джорджії, Коннектикуту і Массачусетсу спеціально обумовлюються привілеї релігійним організаціям та їх підтримка з боку даних штатів.

У Японії, відповідно до Конституції, держава не може надавати переваги будь-якій релігії.

Таким чином, у більшості країн держава й релігійні організації облаштовують свої взаємини досить детально. Зокрема, державі небайдужа легітимізація різних конфесій в залежності від їх історичної ролі в даній країні, розмірів, участі в різних видах суспільної діяльності.

Діють особливі режими реєстрації окремих конфесій, мають місце навіть статуси державних (офіційних) церков, передбачається право укладення спеціальних договорів між державою та релігійними організаціями [4, с. 88].

Наявні також елементи різного підходу до більш менш значущих і корисних з позицій держави конфесій. При цьому під заборону знаходяться тільки нелегітимні, людиноненависницькі релігійні організації, неприйнятні з міркувань моралі, гуманності й безпеки. У всіх інших випадках конфесії мають досить детальні підстави для регуляції своєї діяльності.

Сумний досвід СРСР і деяких інших країн колишнього соціалістичного табору щодо проведення агресивної державної політики атеїзму та націоналізації церковного майна виглядає в основному як

девіація, що не принесла позитивних суспільно значущих благ.

В цілому потрібно сказати, що держави віддають належне культурно-історичній і соціальній ролі конфесій. Релігійні організації та держави очевидним і деталізованим чином взаємодіють. При цьому держави ні в найменшій мірі не втрачають статусу світської держави і не нехтують ним. Але найголовніше, що велика частина держав у світі в національному законодавстві не перешкоджає позитивній, суспільно значущій діяльності релігійних організацій, не залишає їх без уваги з боку публічної влади, без детального нормативно-правового регулювання [3, с. 147].

Партнерські взаємовідносини держави і церкви (релігійних організацій) повинні ґрунтуватися на визнанні того, що обидва ці суспільні інститути, будучи відокремленими та суверенними один від одного в питаннях, що належать до їх виняткової компетенції, діють в інтересах українського суспільства.

Забезпечення права людини на свободу совісті, консолідація українського суспільства, збереження та примноження його традиційної релігійної культури, формування його ціннісних орієнтацій, розв'язання загальносуспільних проблем є спільною метою держави і церкви (релігійних організацій).

Партнерські взаємовідносини, співробітництво держави і церкви (релігійних організацій) держава, церква та суспільство стануть дієвим засобом подолання упередженості, проявів релігійної нетолерантності, міжконфесійних незгод, недовіри між конфесіями, між державою і церквою, церквою і суспільством.

Література

1. Зеленков М.Ю. Государственно-религиозные отношения: правовой аспект: Учебное пособие. – М. : Юридический институт МИИТА, 2004. – 157 с.
2. Онищук І.І., Онищук С.В. Східні церкви: державно-конфесійні відносини : навч. посіб. /І.І. Онищук, С.В.Онищук. – Дрогобич : Коло, 2014. – 476 с.
3. Онищук С.В. Огляд закордонного досвіду з метою конструювання законопроекту про державну політику у сфері державно-церковних відносин в Україні / С. В. Онищук // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2015. – №1. – С. 143–147.
4. Социальное партнерство государства и религиозных

организаций : моногр. / В. И. Якунин, С. С. Сулакшин, В. В. Симонов, В. Э. Багдасарян, М. В. Вилисов, О. В. Куропаткина, М. С. Нетесова, Е.С. Сазонова, Р. А. Силантьев, А. И. Хвыля-Олинтер, А. Ю. Ярутич. – М. : Научный эксперт, 2009. – 232 с.

Adam PLACHCIAK

Wroclaw University of Economics, Poland

THE ROLE OF CIVIL SOCIETY WITHIN THE IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Introduction

One of the main postulates of building a stronger ground for the idea of sustainable development is to make society have bigger engagement in the state participation. It is important to create such conditions in order to make possible for all sectors – social, economical, political, in local as well as in global means – to have direct influence on making an integrated balance. The most crucial principle, which has to be changed depends on passing from the type of thinking we contra them to thinking in categories of wider understood us. Besides, to obtain more optimal conditions of free and polycentric political communication it seems necessary to realize those following two basic conditions: (1) to make possible free ideas expression as well as their free evaluation; (2) to have a free access to alternative sources of information.

The Idea of Sustainable Development

Any discussion concerning the subject of civic society can have a meaningful sense when the theory of democracy is taken into consideration, which means that: (1) there should be satisfied all basic conditions and principles for democratic structure; (2) each model of civic society in some sense is a function of exact democracy; (3) it is impossible to formulate one universal type of civic society, being flexible to all democracies; (4) the concept of participating democracy plays the main role in searching for democratic society.

Taking into consideration all of the determinative elements of civil activity we can not forget about the role of social capital. According to Robert Putnam social capital should be understood as a sort of social ties, norms and trusts which help people to cooperate in achieving mutual goals [Putnam 1995, s. 258]. The social capital played a meaningful role in F. Fukuyama's